

Marta Walkusz

Biblioteka Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk, Polska
m.walkusz@amuz.gda.pl

 0000-0003-0849-3818

Warszawskie druki muzyczne w spuściźnie śpiewaczki Haliny Mickiewiczówny (1923–2001). Cz. 2, Charakterystyka proveniencyjna kolekcji

Warsaw music prints in the legacy of singer Halina Mickiewiczówna (1923–2001). Part 2, Provenance characteristics of the collection

Abstract: The article contains the results of provenance research made on the book collection of musical *varsaviana* present in the legacy of singer Halina Mickiewiczówna (1923–2001). It constitutes the second part of the research on this collection – in the first part, the notes were characterized historically and bibliologically by introducing most of all a century of Warsaw publishers, and musicologically by discussing the musical repertoire and its importance for both the book people of the time and the artists who later used these musicals.

This article points out the wealth of provenance entries providing interesting information on Polish musical life in the 20th century. It was also pointed out that the collection was not created by accident. Mickiewiczówna, who ran her household in an orderly and logical manner, assigned a signature to most of the prints, grouping musical works according to various categories. The research confirmed that the Warsaw prints were very important to performers and others actively participating in cultural life.

Keywords: provenance research – musical collections – Halina Mickiewiczówna (1923–2001) – musical life

Słowa kluczowe: badania proveniencyjne – księgozbiory muzyczne – Halina Mickiewiczówna (1923–2001) – życie muzyczne

Wstęp

Niniejszy artykuł stanowi drugą część rozważań obejmujących *varsaviana* wchodzące w skład spuścizny wybitnej śpiewaczki Haliny Mickiewiczówny, która trafiła do Biblioteki Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (dalej: Biblioteka aMuz) w latach 2002–2004 dzięki wnuczce Maestry – Justynie Trapkowskiej. W 2019 r. Trapkowska dokonała ostatecznej selekcji decydując, które materiały pozostaną w Bibliotece aMuz.

W pierwszej części rozważań autorka scharakteryzowała druki muzyczne z warszawskim adresem wydawniczym przede wszystkim pod względem historyczno-bibliologicznym i muzykologicznym oraz zaprezentowała katalog druków wraz z objaśnieniami niepewnych datacji, zapisami proveniencyjnymi oraz oznaczeniami katalogowymi nadanymi przez Mickiewiczównę. W niniejszej części badania bibliologiczne zostały uzupełnione o problematykę proveniencji druków na podstawie wszystkich zapisów pozostawionych w większości egzemplarzy. W wyniku tych badań autorka ustaliła, iż kolekcja *varsavianów* Mickiewiczówny składa się z trzech podzbiorów, w których znalazły się druki nutowe gromadzone przez pedagoga śpiewu Adę Sari (1886–1968), następnie przez męża H. Mickiewiczówny – Jerzego de Larzac (daty życia nieznane), a także samą Maestrę.

Na podstawie zebranych ustaleń wyłania się wielorakie znaczenie tego księgozbioru. Po pierwsze – zgromadzone *varsaviana* stanowią dość reprezentatywny wycinek ponad stuletniej działalności warszawskich edytorów muzycznych, stanowiący podstawę do dalszych, bardziej szczegółowych badań nad nieporuszanymi dotąd w literaturze przedmiotu aspektami. Po drugie – znalezione zapisy własnościowe i dedykacje świadczą o wartości, jakie dane tytuły miały zarówno dla nadawców, jak i odbiorców zapisów, a wraz z uwzględnieniem repertuaru muzycznego oraz sposobu jego wykorzystywania (np. poprzez sporządzanie ułatwionych aranżacji celem umożliwienia wykonania w każdych warunkach lub też wielokrotne przedruki danych tytułów przez tych samych bądź różnych wydawców na przestrzeni jednego roku lub kilkunastu lat) przedstawiają obraz ówczesnych zainteresowań zarówno wśród wydawców, melomanów, jak i samych artystów, wykonujących dane dzieła muzyczne.

Powstawanie kolekcji – analiza wpisów własnościowych i sygnatur

Halina Mickiewiczówna urodziła się w Stołpcach na Wileńszczyźnie. W 1924 r. rodzina Mickiewiczów przeprowadziła się do Warszawy. Mimo iż artystyczne

skłonności szybko zostały odkryte przez najbliższych, Halina profesjonalną naukę śpiewu rozpoczęła dopiero w 1941 r. Lekcje pobierała wyłącznie u A. Sari, jednej z najwybitniejszych wokalistek Europy. Ze względu na okupację Warszawy Mickiewiczówna mieszkała u Sari, chłonąc przy okazji artystyczną atmosferę stolicy i mając bezpośredni kontakt z największymi ówczesnymi gwiazdami polskiej sceny operowej.

Debiut Mickiewiczówny odbył się 22 V 1943 r. Po wojnie podjęła pracę w Operze Warszawskiej i Polskim Radiu. W 1948 r. wyszła za mąż za śpiewaka J. de Larzac¹. W 1959 r. rozpoczęła pracę w Teatrze Muzycznym w Gdyni, jednocześnie pracując w Warszawie oraz Państwowej Operetce Szczecińskiej. W latach 60. XX w. rozpoczęła działalność pedagogiczną, ucząc śpiewu zarówno w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Gdańsku, jak i w Studium Wokalno-Aktorskim Teatru Muzycznego w Gdyni. Klasę prowadzoną przez Mickiewiczównę ukończyło grono znakomitych polskich wokalistów, którzy odnieśli światowy sukces².

W trakcie nauki śpiewu u A. Sari, następnie podczas pracy zawodowej i artystycznej śpiewaczka zgromadziła księgozbiór nutowy. Wśród nut należy wymienić rękopisy obejmujące 150 tytułów, zapisane ręką m.in. J. de Larzac³ i Mieczysława Nowakowskiego (1934–2017)⁴, które zostały jedynie uporządkowane i spisane, lecz nie są poddane jeszcze ewidencji bibliotecznej. Natomiast wśród druków znajdują się liczne wydania polskie i zagraniczne, które częściowo są już zinwentaryzowane i skatalogowane, w większości jednak zostały jedynie spisane. Głównym przedmiotem zainteresowań autorki są druki muzyczne wydane przez warszawskich wydawców. Badania przytoczone w dysertacji doktorskiej z 2019⁵ r. zostały poszerzone o druki spoza okresu 1875–1918, obejmując wszystkie *varsaviana* obecne w spuściźnie Mickiewiczówny.

W większości egzemplarzy nut można odnaleźć rozmaite znaki własnościowe różnych osób bądź pieczęcie księgarń, przede wszystkim z Warszawy, ale

1 Daty życia de Larzaca nie są znane, wiadomo jedynie, że był starszy od Mickiewiczówny o dziesięć lat, zob. K.I. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2022, s. 182.

2 M.in. Małgorzata Armanowska, Kira Boreczko, Aleksandra Kucharska-Szeffler, Jerzy Mahler, Ryszard Karczykowski, Jacek Labuda i Ryszard Minkiewicz.

3 K.I. Gawęcka, dz. cyt., s. 198.

4 M. Nowakowski nie tylko przepisywał nuty, lecz również aranżował lub komponował dla Maestry utwory tak, by mogła wykorzystać możliwości swojego głosu, zwłaszcza umiejętności koloratury, tamże, s. 308.

5 M. Walkusz, *Warszawskie druki muzyczne wydane w latach 1875–1918, przechowywane w gdańskich bibliotekach*, rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem dr. hab. Jacka Puchalskiego, Warszawa 2019, s. 260–264.

również z Krakowa⁶, Kalisza⁷, Łodzi⁸ i Pabianic⁹. Wśród księgarni warszawskich należy wymienić:

- Libraire et Magazine de Musique, Gebethner i Wolff, Varsovie¹⁰;
- Kuncewicz i Hofman dawniej St. Sadowski, Księgarnia i Skład Nut, Warszawa: Marszałkowska 31¹¹;
- Czesław Kozłowski, Księgarnia-Skład Nut, Czytelnia, Warszawa, Marszałkowska róg Wspólnej, tel. 9-56-82[?]¹²;
- Leon Idzikowski, Skład Nut, Warszawa, Marszałkowska 119, Skład Nut i Księgarnia Leon Idzikowski, Warszawa, Marszałkowska 119, tel. 824-61¹³;

6 Daniel Edward Friedlein, Księgarnia, Kraków, Rynek 17 oraz Gebethner i Wolff, skład nut, Kraków, Rynek 28; księgarnie te będą omówione niżej.

7 Księgarnia Henryka Hurtiga w Kaliszu mieściła się przy ul. Warszawskiej 45, zob. *Księgarnia i skład Nut Muzycznych w Kaliszu Henryka Hurtig Ulica Warszawska* [no numeru] 47 : [ulotka], Kalisz 1873 [w:] Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Biblioteka Cyfrowa, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=25083> [dostęp 25.10.2023]. H. Hurtig utworzył ją w 1846 r., a po jego śmierci w 1873 r. księgarnię prowadził Alfons Hurtig, ostatecznie przekształcając ją w restaurację i sklep, zob. M. Świerczyńska, *Hurtig Henryk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, [dalej: SPKP] s. 345.

8 Skład Nut i Księgarnia, Bolesław Hofman, Łódź, ul. Piotrkowska 61, Tel. 106-44. Daty życia księgarza Bolesława Hofmana nie są znane. Początkowo pracował u Leona Idzikowskiego (1827–1865) w Kijowie, następnie w Warszawie w filii Idzikowskiego przy ul. Marszałkowskiej 91, zaś w latach 1920–1933 prowadził w Warszawie księgarnię wraz z Mieczysławem Kuncewiczem (1882–1974). Po II wojnie światowej założył prywatną księgarnię w Łodzi przy ul. Piotrkowskiej 61, zob. M. Jaremek, *Wspomnienie: Helena Maria Hofman-Wolf (1926–2022)* [w:] „Przegląd Dziennikarski”, [online] <https://przegladdziennikarski.pl/wspomnienie-helena-maria-hofman-wolf-1926-2022/> [dostęp 24.10.2023].

9 „Ed. Keil, Księgarnia Pabjanice”. Edward Keil (Keiselin, zob. „Przegląd Biblioteczny” 1982, R. 50, z. 1/2, s. 142) prowadził księgarnię w Pabianicach przy ul. Zamkowej 20 od 1901 r., zob. I. Treichel, *I Zjazd Księgarzy Polskich. Warszawa, 9–10 sierpnia 1907*, „Przegląd Biblioteczny” 1982, R. 50, z. 3/4, s. 267.

10 Księgarnia utworzona w 1857 r. przez Gustawa Adolfa Gebethnera (1931–1901) i Augusta Roberta Wolffa (1833–1910); od 1860 r. działająca pod nazwą Gebethner i Wolff, zob. K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] SPKP, s. 249.

11 Księgarnia prowadzona przez M. Kuncewicza i B. Hofmana działała pod tą nazwą w latach 1920–1933. W 1928 r. wspólnicy ogłosili *Katalog nut Księgarni, Składu Nut i Czytelnia Kuncewicza i Hofmana*, Warszawa : Księgarnia, Skład Nut i Czytelnia Kuncewicza i Hofmana, 1928. Źródło: BN, sygn.: TD/KA – KA.

12 Jedyne informacje o działalności Czesława Kozłowskiego (daty życia nieznane) pochodzą z adresów wydawniczych znajdujących w kolejnych tomach *Ani z Zielonego Wzgórza* Lucy Maud Montgomery. Firmę wydawniczą założył w 1933 r. Stanisław Kozłowski (daty życia i pokrewieństwo z Czesławem nieznane), choć w nazwie zawsze pojawia się Czesław, zob. A. Maruszewska, *O wydaniach RETOR-a i wszystkich późniejszych...* [w:] *Pokrewne dusze. Świat L.M. Montgomery w Polsce*, [online] <https://pokrewne-dusze-maud.blogspot.com/2017/02/o-wydaniach-retor-i-wszystkich.html?sc=1698319905662#c6453007696667882804> [dostęp 26.10.2023].

13 Działalność L. Idzikowskiego będzie omówiona niżej.

- Księgarnia, Skład Nut i Czytelnia Sroczyński i Hofmann, spółka o. o. w Warszawie, Marszałkowska 51, tel. [numer ucięty]¹⁴;
- K. Szadkowski Skład Nut, Warszawa Marszałkowska 58¹⁵;
- Wydawnictwo Składu Nut F. Gumiński, Warszawa – Nowy Świat 70¹⁶.

Księgarnie to pierwszy etap drogi druku, jaka odbywa się od drukarni do półki biblioteczej, stąd pieczęcie pozostawiane w egzemplarzach są podstawowym źródłem do badań nad rynkiem wydawniczo-księgarskim. Następnym punktem są kolejni właściciele. Obok nazwiska Mickiewiczówny, najczęściej pojawiającymi się nazwiskami w zapisach własnościowych druków muzycznych znajdujących się w spuściźnie są nazwiska A. Sari oraz J. de Larzac. Z tego względu w kolekcji można wyróżnić trzy podzbiory. Zapewne najwcześniej powstał zbiór nut gromadzonych przez A. Sari, sygnowany jej autografem¹⁷ (wpisy „Ada Sari wykonane ołówkiem (Fot. 1) lub zielonym atramentem (Fot. 2).

W dwóch egzemplarzach obok parafki Ady Sari widnieje pieczęć krakowskiej księgarni Daniela Edwarda Friedleina (1802–1855)¹⁸ (Fot. 3), na innym zaś odcisk pieczęci „Libraire et Magazine de Musique, Gebethner i Wolff, Varsovie” (Fot. 4).

Interesująca jest odręczna notatka napisana w egzemplarzu *Dumki* Władysława Żeleńskiego (1837–1921)¹⁹, przez samego kompozytora: „A jakże i to także, WŻeleński” (Fot. 5).

14 W 1933 r. Kuncewicz sprzedał swoje udziały Adamowi Stanisławowi Sroczyńskiemu (1881–1951), zob. M. Fuksiewicz, *Kuncewicz Mieczysław*, [w:] SPKP, s. 115.

15 Prawdopodobnie chodzi o Kazimierza Szadkowskiego (zm. 1965), który był współredaktorem „Biuletynu Muzycznego” i jednocześnie pracownikiem firmy Leon Idzikowski w latach 1919–1936. W 1904 r. przy ul. Marszałkowskiej 58 dobudowano oficynę, więc być może ten rok stanowi początek działalności księgarni. Jeszcze około 1945 r. Szadkowski ogłosił katalog księgarski, zob. [Katalogi księgarskie] / Szadkowski K. Skład Nut, Warszawa : Szadkowski K. Skład Nut, [1945–1950]. Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. TD/KA – SA.

16 Księgarnia będzie omówiona niżej.

17 Autografy zamieszczone w nutach zostały porównane z autografami zostawionymi przez Adę Sari na jej własnych portretach i dedykacjach подарowanych Mickiewiczównie, zob. K.I. Gałęcka, dz. cyt., s. 84–85, 374.

18 Firma D.E. Friedleina powstała z połączenia dwóch zakładów drukarskich i dwóch księgarni. Po uzyskaniu wszelkich zezwoleń Friedlein założył w 1832 r. księgarnię i wypożyczalnię w Krakowie przy Rynku Głównym 17. Po pożarze w 1850 r. zachowała się tylko część sortymentu księgarni; drukarnia, introligatornia i zbiory prywatne Friedleina spłonęły. Po śmierci D.E. Friedleina księgarnię prowadził syn Józef Edward (1831–1917), następnie wnuk Józef Münnich (1880–1939), który w 1923 r. przekazał ją bratu Edwardowi (1882–1965). Księgarnia istniała bez zmiany nazwy do 1956 r., zob. Z. Żebrowska, *Friedlein Daniel Edward*, [w:] SPKP, s. 233–234; F. Pieczętkowski, *Münnich Józef*, [w:] tamże, s. 614–615.

19 W. Żeleński, *Trzy pieśni do słów Zofii Ułaszynówny*. No. 3, *Dumka, Płyną wonie czeremchowe* / utworu Władysława Żeleńskiego. – Kijów ; Warszawa : Leon Idzikowski ; [1912] (Warszawa : Lit. C. Witanowski Oboźna 9). – 5 stron ; 35 cm. – Znak wyd. L 3582 I. Nuty niezinventaryzowane w Bibliotece aMuz.

Fot. 1. Wpisy „Ada Sari sporządzone ołówkiem [w:] J. Abłamowicz, *3 pieśni z towarzyszeniem fortepianu*: Nr 1a oraz 2, Warszawa: nakład i własność nakładców Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski Obożna 9 w Warszawie), [po 1907].
Źródło: Biblioteka aMuz., nr inw. N 46222 ; sygn.: 78(0.068) Abłam J – 3 Pieśn/1a oraz nr inw. N 46221 ; sygn.: 78(0.068) Abłam J – 3 Pieśn/2. Zdjęcie: M. Walkusz

Fot. 2. Wpisy „Ada Sari sporządzone zielonym atramentem [w:] S. Moniuszko, *Gdyby rannem słońkiem* : recitativo i aria = recitativo e aria : scena pierwsza = scena prima / St. Moniuszko. Warszawa : Wydawnictwa Księgarni i Składu Nut Gebethnera i Wolffa, cenzura 1888 (Warszawa : Pośpieszna Lit. i Sztuch. Nut J. Mękarskiego No. 17 Aleksandrja w Warszawie).
Źródło: nr inw. N 47723; sygn.: 78(0.068) Moniu S – Halka II/Hal, Zdjęcie: M. Walkusz

Fot. 3. Pieczątki księgarni D.E. Friedleina w Krakowie w nutach wydanych nakładem Michała Arcta [w:] M. Karłowicz, *Drugi śpiewnik* op. 3. No. 4, *Na spokojnem, ciemnem morzu...* : na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu / ułożył Mieczysław Karłowicz, słowa K. Tetmajera (Zamyślenia XII). – Warszawa : nakładem Michała Arcta, [1898].

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47542; sygn. 78(0.068) Karło M – 2 Śpiew 3/4 oraz M. Karłowicz, *Drugi śpiewnik* op. 3. No. 1, *Mów do mnie jeszcze [...]*, [pieśń] op. 3 nr 1 na jeden głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, poezja Kazimierza Tetmajera. Warszawa: Michał Arct. [1898].

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47721; sygn.: 78(0.068) Karło M – Mówdo.

Zdjecie: M. Walkusz

Fot. 4. Odcisk pieczęci „Librairie et Magazine de Musique, Gebethner i Wolff, Varsovie” [w:] F.P. Tosti, *Ninon* [na głos i fortepian], tłum. P. Maszyńskiego, Warszawa: F. Hösick (C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1908].

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 46233; sygn. 78(0.068) Tosti FP – Ninon.

Zdjęcie: M. Walkusz

Fot. 5. Dedykacja Władysława Żeleńskiego, [w:] W. Żeleński, *Trzy pieśni do słów Zofii Ułaszynówny*. No. 3, *Dumka, Płyną wonie czerwchowe* / utworu Władysława Żeleńskiego. – Kijów ; Warszawa : Leon Idzikowski ; [1912] (Warszawa : Lit. C. Witanowski Oboźna 9).

Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane.

Zdjęcie: M. Walkusz

Brak innych znaków własnościowych w niemal wszystkich egzemplarzach może świadczyć o tym, że A. Sari była pierwszą ich właścicielką. Jedyne utwór *Berceuse à la fable scénique: Le roi Bombala de M-e Dynowska* Anny Marii Klechniowskiej-Sas (1888–1973)²⁰ najprawdopodobniej należał wcześniej do E. Gruszeckiej²¹, czego dowodzi podpis Gruszeckiej skreślony ręką Sari (Fot. 6).

Fot. 6. A.M. Klechniowska, *Berceuse à la fable scénique: Le roi Bombala de M-e Dynowska* : pour chant (deux voix) et piano : op. 15 = *Kołysanka* z op. 15 z ilustracji muzycznej do baśni M. Dynowskiej p.t. „Król Bombala” / Anna Marja Klechniowska. – Warszawa : Skład Główny Gebethner i Wolff, 1932 (Warszawa : Litografia i Sztucharnia Nut J. Konarzewski).

Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

20 A.M. Klechniowska-Sas, *Berceuse à la fable scénique: Le roi Bombala de M-e Dynowska* : pour chant (deux voix) et piano : op. 15 = *Kołysanka* z op. 15 z ilustracji muzycznej do baśni M. Dynowskiej p.t. „Król Bombala”, Warszawa : Skład Główny Gebethner i Wolff, 1932 (Warszawa : Litografia i Sztucharnia Nut J. Konarzewski). Nuty niezewidencjonowane w Bibliotece aMuz.

21 Osoba niezidentyfikowana.

Dwa następne zbiory to nuty z podpisami H. Mickiewiczówny i J. de Larzac. Przeprowadzono analizę tych podpisów, mającą na celu wskazanie okresu, w którym nuty stały się ich własnością:

1. Podpisy „Własność: Haliny Mickiewicz de Larzac”, napisane jedną ręką, najprawdopodobniej J. de Larzac. Zrezygnował on bowiem z kariery śpiewaka i skupił się na przepisywaniu utworów dla Mickiewiczówny²². Wykorzystywał swój zmysł plastyczny i zarówno rękopisy, jak i większość druków opatrywał tekturową obwolutą, a utwory opisywał i podpisywał w jednakowy sposób (Fot. 7). Mickiewiczówna po ślubie z J. de Larzac wszystkie dokumenty podpisywała nazwiskiem męża lub pseudonimem artystycznym, lecz bez przyrostka „-ówna”²³. Nuty z tej grupy zapisów proveniencyjnych z pewnością należały wyłącznie do Maestry i zostały prawdopodobnie obłożone w okresie małżeństwa z J. de Larzac, czyli w latach 1948–1965.

Fot. 7. Przykłady podpisów „Własność: Haliny Mickiewicz de Larzac” i obwolut tekturowych. Zdjęcie: M. Walkusz

W niektórych nutach z obwolutą i podpisem „własność: Haliny Mickiewicz de Larzac” znajdują się również inne zapisy:

- a. autograf „Halina Mickiewicz” (Fot. 8);

²² K.I. Gawęcka, dz. cyt., s. 198.

²³ Tamże, s. 189.

Fot. 8. Podpis „Halina Mickiewicz” [w:] P. Lincke, *Robaczki świętojańskie*, gawot z operetki „Lysistrata”, słowa polskie W. Rapackiego. Warszawa : Leon Idzikowski, [1920] ([Warszawa] : wykonano w Drukarni Społecznej Stow. Robot. Chrześc, Plac Grzybowski 3/5).

Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

- b. pieczętka „Czesław Kozłowski, Księgarnia-Skład Nut, Czytelnia, Warszawa, Marszałkowska róg Wspólnej, tel. 9-56-82[?]” (Fot. 9)

Fot. 9. Pieczętka księgarni Czesława Kozłowskiego w Warszawie [w:] P. Lincke, *Robaczki świętojańskie...* Zdjęcie: M. Walkusz

- c. pieczętka „Umberto Macnez”²⁴ i obok nieczytelna parafka wykonana niebieską kredką (Fot. 10)

24 Umberto Macnez (1878–1947), włoski śpiewak, tenor, artysta La Scali w Mediolanie i Metropolitan Opera w Nowym Jorku. W latach 1927–1939 przebywał w Warszawie, występował w Operze Warszawskiej, był również kierownikiem szkoły śpiewu Teatru Wielkiego. W latach 30. występował w teatrach rewiowych, m.in. w „Qui pro quo” oraz w Dolinie Szwajcarskiej z orkiestrą Aleksandra Sielskiego (1886–1964?), zob. *Macnez, Umberto*, [w:] *Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki*, [online] https://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Macnez_Umberto [dostęp 13.10.2023], por. *Umberto Macnez (Tenor) (Pesaro 1878 – Pesaro 1947)*, [w:] *Forgotten opera singers*, [online] <https://forgottenoperasingers.blogspot.com/2011/08/umberto-macnez-1878-1947.html> [dostęp 13.10.2023].

Fot. 10. Pieczętka „Umberto Macnez” [w:] J.K. Gall, *Barkarola* op. 13 no. 3, Warszawa : Leon Idzikowski, około 1910 ([Warszawa] : Wykonano w Drukarni Społecznej Stow. Robot. Chrześc., Plac Grzybowski 3/5).
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: Marta Walkusz

d. notatka „[parafka nieczytelna], wrzesień 1936, Aud. w Op. Warsz.” (Fot. 11)

Fot. 11. Dedykacja „[parafka nieczytelna], wrzesień 1936, Aud. w op. [...]” [w:] L. Różycki, *Na ust koralu* (1909), Warszawa : nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [1922] (Warszawa : Lit. J. Konarzewski).
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

e. zapis „[słowo nieczytelne]: Przemyśka[?]” (Fot. 12)

Fot. 12. Odręczny zapis „[słowo nieczytelne]: Przemyśka[?]”.
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: Marta Walkusz

2. Podpisy „własność: Jerzego de Larzac” (Fot. 13) na dodatkowej obwolutie sporządzonej analogicznie, jak w przypadku opisanym powyżej.

Fot. 13. Przykłady podpisu „Własność: Jerzego de Larzac”.

Źródło: Biblioteka aMuz. Zdjęcie: M. Walkusz

Są to nuty należące wyłącznie do J. de Larzac. Świadczą o tym parafki „JLarzac” i „de Larzac” lub podpisy „Jerzy de Larzac” i „J. de Larzac” w rozmaitych miejscach egzemplarzy; nuty te Larzac mógł pozyskać jeszcze przed małżeństwem z Mickiewiczówną;

- a. w trzech egzemplarzach występuje również pieczętka bądź podpisy Mieczysława Nałęcza-Grąbczewskiego (1905–1982), śpiewaka Opery Warszawskiej²⁵ (w egzemplarzu *Pieśni pożegnania* Francesco Paolo Tostiego (1846–1916)²⁶ pieczętka jest skreślona zielonym atramentem przez Larzaca – Fot. 14), Larzac mógł być więc drugim właścicielem nut;

25 M. Nałęcz-Grąbczewski mieszkał w Warszawie przy ul. Zielnej 8 m. 12, zob. „Życie Warszawy” 1982, nr 276, z dnia 6 XII 1982.

26 F.P. Tosti, *Pieśń pożegnania* = (*Chanson de l'adieu*), Warszawa : Gebethner i Wolff, [między 1910 i 1919] (Warszawa : Druk. i Lit. Jana Cotty). Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane.

Fot. 14. Przykład parafki „JLarzac” oraz pieczętki M. Nałęcza-Grąbczewskiego
[w:] F.P. Tosti, *Pieśń pożegnania...* Zdjęcie: M. Walkusz

Interesujący jest zapis na obwolucie *Pieśni pożegnania*: pod tytułem znajduje się dopisek „Skoneckiego i Panufnika” wykonany ołówkiem. Nazwisko Skoneckiego nie zostało jednoznacznie zidentyfikowane²⁷. Andrzej Panufnik (1914–1991), pianista, dyrygent i kompozytor, często akompaniował Mickiewiczównie podczas jej występów solowych²⁸.

- b. w egzemplarzu *Julii* Luigiego Denzy (1846–1922)²⁹ występuje pieczętka „Wydawnictwo Składu Nut F. Gumiński, Warszawa – Nowy Świat 70”³⁰ (Fot. 15);
- c. w *Kołyсанce* Benjamina Godarda (1849–1895)³¹ obok wpisów własnościowych de Larzaca widnieją nieodczytane parafki [...] oraz wpis „[...] 27.IV.47” (Fot. 16 a i b);

27 Według wiedzy autorki jedynym znanym wówczas Skoneckim był światowej klasy polski tenisista Władysław Skonecki (1920–1983), który w latach 30., 40. i 50. XX w. odnosił największe sukcesy i podobnie jak Panufnik sprzeciwiając się ówczesnej, władzy wyjechał za granicę, zob. A. Fąfara, *Cicho! Władek gra*, „Rzeczpospolita” 2020, nr 161 z dnia 11–12 lipca, s. 34–35.

28 K.I. Gawęcka, dz. cyt., s. 105.

29 L. Denza, *Julja!* = *Giulia!*: melodia, Warszawa : Wydawnictwo „Lira Polska” ; Składy Główne Gebethner i Wolff, [po 1922] (Warszawa : Lit. J. Konarzewski i J. Mękarski). Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane.

30 Feliks Gumiński (1893–1941) do lat 20. XX w. pracował u Gebethnera i Wolffa, następnie założył własny skład i wydawnictwo nut, zob. H. Tadeusiewicz, I. Treichel, *Straty osobowe księgarstwa polskiego w latach 1939–1945*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum” 1993, nr 4, s. 28.

31 B. Godard, *Kołyсанka* z opery „Jocelyn”, Warszawa : nakład Gebethnera i Wolffa, [po 1922]. Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane.

Fot. 16 a i b. Parafka [...] oraz wpis „[...] 27.IV.47” [w:] B. Godard, *Kołysanka* z opery „Jocelyn”. Zdjęcie: M. Walkusz

- d. w egzemplarzu *Ernani*, scena e romanza Giuseppe Verdiego (1813–1901) obok wpisu „J. de Larzac” wykonanego ołówkiem, pojawia się podpis „M. Sileński”, sporządzony tuszem. Zapewne należał do wokalisty i pedagoga Michała Sileńskiego (1888–1983), który studia muzyczne i prawnicze ukończył w Moskwie. Występował pod pseudonimem Michał Ardatti, koncertując głównie w Warszawie, m.in. w Dolinie Szwajcarskiej. Śpiewał główne role m.in. w najsłynniejszych operach Verdiego (*Rigoletto*, *Aida*, *Traviata*)³². W jego repertuarze mógł być też *Ernani*, o czym może świadczyć jego podpis na jednej z arii, śpiewanej zapewne również przez J. de Larzaca (Fot. 17):

32 Zob. *Michał Ardatti*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19075/michal-ardatti> [dostęp 15.10.2023].

Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 142).
Źródło: Biblioteka aMuz., nr inw. N 47528; sygn. 78(0.068) Verdi G – Ernani,
[online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33513> [dostęp 15.10.2023]

- Fot. 18. Parafka „JLarzac” oraz podpis ołówkiem „J. de Larzac”.
Obok zapis „Bibl. pryw. Nr 442” i pieczętka „P. Komar-Gacki [w:] J.K. Gall,
Barkarola op. 13 no. 3, Warszawa : Leon Idzikowski, około 1910.
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

- f. podpis „[Janusz Herbach³⁴?] Łódź 1946 r.” (Fot. 19)

34 Janusz Herbach (1913–1996), polski śpiewak operowy, istotnie brał udział w przedstawieniach opery *Faust* Ch. Gounoda, a premiery w latach 40. XX w. miały miejsce w Poznaniu (18 V 1946 r. w Teatrze Wielkim) i w Warszawie (12 VI 1946 r. na Scenie Muzyczno-Operowej MTD), zob. *Faust*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/sztuki/1886/faust> [dostęp 15.10.2023]. Herbach śpiewał w warszawskiej premierze, zob. *Faust* [12 czerwca 1946] Tamże, [online] <https://encyklopediateatru.pl/przedstawienie/21983/faust> [dostęp 15.10.2023]. Opera Łódzka powstała dopiero w 1954 r. Wpis potwierdza jednak, że de Larzac i Herbach spotkali się w Łodzi w 1946 r., a używając tego egzemplarza, Herbach mógł przygotowywać się do spektakli.

Fot. 19. Podpis „Janusz Herbich[?] Łódź 1946 r.”

[w:] C.F. Gounod, *Fausto* (*Nim z rodzinnych = Dall'arito suol natal*) /

Gounod. – Warszawa : nakład Gebethnera i Wolffa, [po 1922].

Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

3. Autografy Mickiewiczówny (parafka „HMick” lub „H Mickiewicz” bez podpisów innych osób). Nuty te nie mają dodatkowej obwoluty, możliwe więc, że Mickiewiczówna pozyskała je już po rozwodzie z de Larzac; (Fot. 20).

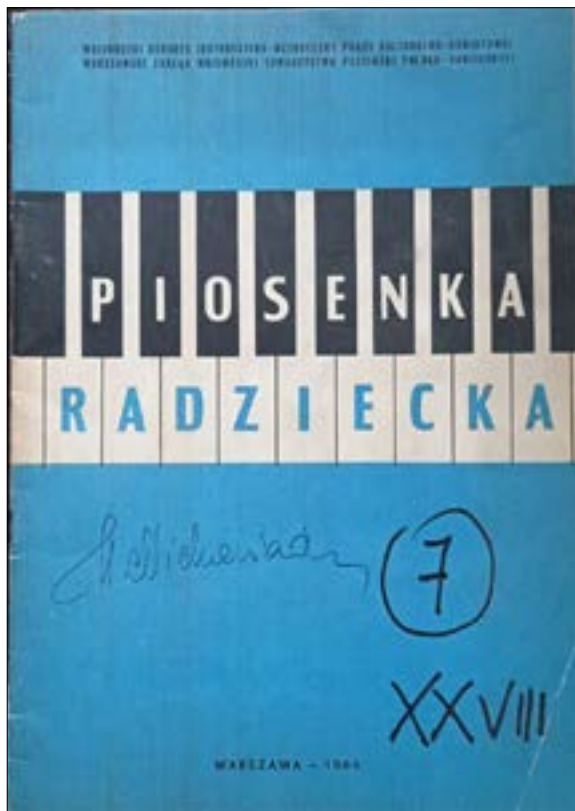
Fot. 20. Przykłady podpisów H. Mickiewiczówny.

Źródło: Biblioteka aMuz. Zdjęcie: M. Walkusz

Wyjątkiem jest parafka „H. Mickiewiczówna” pozostawiona w dwóch miejscach w egzemplarzu *Zbioru piosenek radzieckich* – to jedyny podpis śpiewaczki z końcówką „-ówna”. (Fot. 21)

Fot. 21. Przykład podpisu „H. Mickiewiczówna” [w:] *Zbiór piosenek radzieckich* / tłumaczył Czesław Tarczyński. – Warszawa : Wojewódzki Ośrodek Instrukcyjno-Metodyczny Pracy Kulturalno-Oświatowej ; Warszawski Zarząd Wojewódzki Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, 1966 ([Miejsce nieznane] : Druk PUR „Reklama”),
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

Warto również wymienić wydanie *Halki* S. Moniuszki, gdzie na odwrocie strony tytułowej jest notatka „Śpiewałam po raz pierwszy w Katowicach 12/II [19]27 r, Maria Bielecka”³⁵ (Fot. 22):

35 Autorka wpisu M. Bielecka (1887–1974) była wybitną śpiewaczką operową oraz aktorką. Studia wokalne odbyła w klasie T. Leliwy oraz w szkole dramatycznej we Lwowie, a następnie (w 1925 r.) we Włoszech. Występowała z wieloma zespołami teatralnymi z Warszawy (m.in. Teatru Wielkiego, Teatru Nowego) i z innych miast (Kalisza, Wilna, Katowic, Lwowa) na wielu scenach polskich i zagranicznych, często obsadzając główne role operowe, zob. *Maria Bielecka-Machlejd*,

Fot. 22. Notatka M. Bieleckiej na stronie tytułowej recto Moniuszko,
[w:] *Halka* opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego.
Wyd. nowe, przejr. i popr., Warszawa ; Kraków : Gebethner i Wolff, [po 1908].
Źródło: Biblioteka aMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka.
Zdjęcie: M. Walkusz

4. Największy zbiór stanowią nuty bez podpisów A. Sari, H. Mickiewiczówny czy J. de Larzac, były jednak w domu Maestry. Wiele egzemplarzy nie posiada żadnych adnotacji, tylko w kilku z nich są pieczętki księgarń, dedykacje oraz podpisy i pieczętki różnych osób:
- a. pieczętki księgarń:
 - Gebethner i Wolff, skład nut, Kraków, Rynek 28³⁶ (Fot. 23)

[w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2, s. 43. 1 V 1927 r. w Teatrze Wielkim w Warszawie odegrała rolę Halki w operze S. Moniuszki, zob. „Kurier Warszawski” R. 107 (1927) nr 118, z dnia 1 V 1927, s. 10. Wg notatki proveniencyjnej egzemplarzu *Halki* z Biblioteki aMuz, drugie wykonanie tej opery z jej udziałem odbyło się 12 II 1927 r. w Katowicach.

36 Organizatorem księgarni mieszczącej się na Rynku Głównym 23 w Krakowie był Władysław Ludwik Anczyc (1823–1883), który na zlecenie Gebethnera kupił ją w 1874 r. od Władysława

Fot. 23. Pieczętka „Gebethner i Wolff, skład nut, Kraków, Rynek 28” [w:] S. Moniuszko, *Modlitwa „O władco świata!”* : na mezzosopran albo baryton z towarzyszeniem organów, Warszawa : nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [po 1922].

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 46207; sygn. 78(0.068) – Moniu S – Owład.

Zdjęcie: M. Walkusz

- „D. E. Friedlein, Księgarnia, Kraków, Rynek 17”;
- „Księgarnia Henryka Hurtig w Kaliszu” i „G. Sennewald, Varsovie” (Fot. 24)

Fot. 24. Pieczętka „Księgarnia Henryka Hurtig w Kaliszu”, a pod nią inna pieczęć „G. Sennewald, Varsovie” [w:] C.F. Gounod, *Faust* : opera w 5ciu aktach PP. Barbier i Carré. Nr. 4, Walc ułożony do śpiewu, muzyka Karola Gounod ; słowa polskie L. Matuszyńskiego, Warszawa: nakładem G. Sennewalda przy ulicy Miodowej Nr 481 (2 nowy), [między 1866 i 1867] ([okładka, Warszawa]: w drukarni J. Jaworskiego Krak. Przedmieście Nr. 415 : [nuty] w zakładzie sztycharskim Gebethnera i Wolffa). 14 stron ; 33 cm. Znak wyd. G 174 S G.

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47730; sygn. 78(0.068) Gouno C – Faust/Wal.

Zdjęcie: M. Walkusz

- „Skład Nut i Księgarnia, Bolesław Hofman, Łódź, ul. Piotrkowska 61, Tel. 106-44” i Ed. Keil, Księgarnia Pabjanice (Fot. 25)

Jaworskiego (1837–1875). Początkowo prowadził ją pod dawną nazwą, następnie pod nazwą G. Gebethner i Spółka, zob. K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] SPKP, s. 249, por. S. Moniuszko, *Modlitwa „O władco świata!”* : na mezzosopran albo baryton z towarzyszeniem organów, Warszawa : nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [po 1922]. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 46207; sygn. 78(0.068) – Moniu S – Owład.

Fot. 25. Pieczęcie „Skład Nut i Księgarnia, Bolesław Hofman, Łódź, ul. Piotrkowska 61, Tel. 106-44” ; Ed. Keil, Księgarnia Pabjanice [w:] E. Walter, *A kiedy będziesz moją żoną...* : pieśń z towarzyszeniem fortepianu [na mezzosopran], Warszawa : nakład i własność wydawców E. Wende i Spółka, cenzura 1917 (Warszawa : Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękowski).
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

- „Leon Idzikowski, skład nut, Warszawa, Marszałkowska 119” (Fot. 26)

Fot. 26. Pieczęćka [po prawej stronie druku – ucięta] „Leon Idzikowski, Skład Nut, Warszawa, Marszałkowska 119” oraz podpis „Marian Woźniczko” omówiony niżej [w:] J. Wertheim, *Czarne motyle* : pieśń na 1 głos i fortepian / Juliusz Wertheim ; słowa Zdzisława Dębickiego. – Warszawa : nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff ; Kraków : G. Gebethner i S-ka, 1910.
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

b. pieczętki szkół muzycznych:

- „Państwowa Średnia Szkoła Muzyczna w Gdyni, ul. Przebendowskich 28, tel. 2-92-17” i Biblioteka Państwowej Szkoły Muzycznej w Gdańsku-Oruni”³⁷

c. dedykacje:

- „Koleżance Halinie Mickiewicz w dowód uznania i przyjaźni, Robert Sauk” (Fot. 27)

Fot. 27. Odręczna dedykacja „Koleżance Halinie Mickiewicz w dowód uznania i przyjaźni, Robert Sauk” od redaktora zbioru³⁸ *Arie z oper kompozytorów rosyjskich* : baryton z towarzyszeniem, Warszawa : Czytelnik, 1953 (Kraków : tłoczono w Drukarni Narodowej).
Źródło: Biblioteka aMuz, nuty niezewidencjonowane. Zdjęcie: M. Walkusz

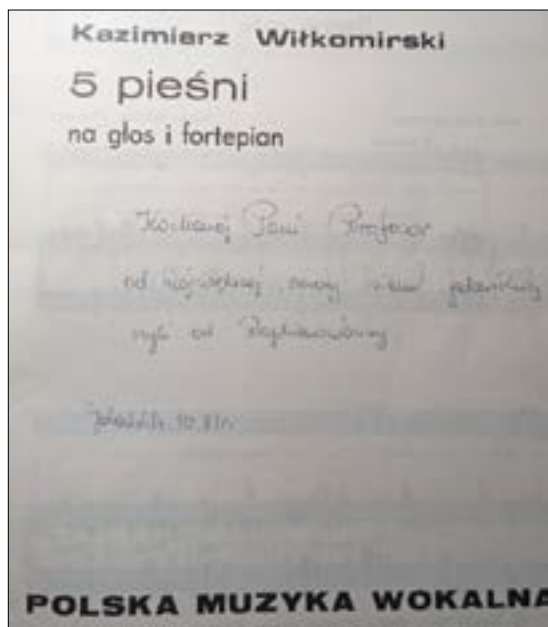

37 F. Schubert, *Ostatnia nadzieja = Letzte Hoffnung*, Warszawa : nakładem Księgarni i Składu Nut Stanisława Sadowskiego, ul. Marszałkowska 115 (róg Złotej), cenzura 1899 (Warszawa : Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38). Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 46240; sygn.: 78(0.068) Sain-S C – Samso/Can.

38 Robert Sauk (1915–1994), śpiewak, solista Teatru Komедии Muzycznej „Lutnia” w Wilnie (1944–1945), Teatru Wielkiego w Poznaniu (1945–1946) oraz Opery Dolnośląskiej we Wrocławiu (1946–1947), zob. *Robert Sauk*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/5477/robert-sauk> [dostęp 23.10.2023].

- „Kochanej Pani Profesor od największej „zmory ziemi gdańskiej”³⁹ czyli od Rapkiewiczówny⁴⁰, Gdańsk 14.10.81” (Fot. 28);

Fot. 28. Odręczna dedykacja „Kochanej Pani Profesor od największej „zmory ziemi gdańskiej” czyli od Rapkiewiczówny, Gdańsk 14.10.81 r.”

d. podpisy i pieczętki osób:

- podpis „włs. [Ilony B-Briesemeister⁴¹], Warszawa, Foksal [15]” (Fot. 29)

39 Przydomek zapewne nadała Rapkiewiczównie sama Mickiewiczówna, znana z ogromnego poczucia humoru, ale i nieraz cierpkich ripost i uwag, które wspominają jej uczniowie, zob. np. fragmenty listu M. Armanowskiej, K.I. Gawęcka, dz. cyt., s. 485.

40 Wśród wielu uczniów Mickiewiczówny lekcje pobierali też słuchacze Studium Wokalno-Aktorskiego przy Teatrze Muzycznym w Gdyni, m.in. Grażyna Rabkiewicz. W dedykacji najprawdopodobniej jest błąd w jej nazwisku, nie wiadomo, czy zrobiony w sposób przypadkowy, czy zamierzony, tamże, s. 593.

41 Chodzi o Iłonę Bardy-Briesemeister z d. Vasko (daty życia nieznane), węgierską śpiewaczkę, zob. „Express Poranny” R. 17, 1938, nr 328, s. 6. Wraz z mężem Leopoldem Briesemeistrem, warszawskim cukiernikiem (jego cukiernia „Cafe Paris” mieściła się w dzisiejszej kamienicy na rogu ul. Marszałkowskiej i Al. Jerozolimskich), zob. „Krajobraz warszawski” 2013 nr 147, s. 4, [online] https://architektura.um.warszawa.pl/documents/12025039/22479504/KW_147_S.pdf/abcec90a-eb9b-2578-e7ee-e0afe73018d9?t=1634497946219 [dostęp 12.10.2023]) mieszkała w kamienicy przy ul. Foksal 15, zob. J.S. Majewski, *Foksal – nowa odsłona*, „Stolica” 2017, nr 3, s. 8–9.

[w:] S. Moniuszko, *Halka*. 4, *Pieśń i duet* = *Canzone e duetto*, St. Moniuszko. –

Warszawa : nakład Gebethnera i Wolffa, [po 1922]

(Warszawa : Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka).

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47537; sygn. 78(0.068) – Moniu S – Halka 1/Hal.

Zdjęcie: M. Walkusz

- podpis „Józefa Böhmowa”⁴² (Fot. 30)
- podpis „Tadajewska”⁴³ (Fot. 31)

Fot. 30. Skreślony podpis „Józefa Böhmowa” [w:] P. Čajkovskij, *Dama pikowa*....

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47534; sygn.: 78(0.068) Czajk P – Damap-III/Liz.

Zdjecie: M. Walkusz

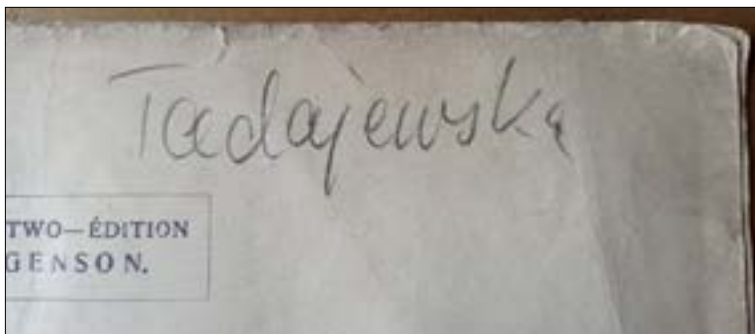
42 Osoba niezidentyfikowana.

43 Barbara Tadaejewska (lata życia nieznane), śpiewaczka, sopran, w latach 1978–1979 solistka Teatru Muzycznego w Łodzi, w latach 1979–1981 Opery Warszawskiej, w latach 1980–1981 solistka Teatru Roma w Warszawie, zob. Teatr Muzyczny Roma, [online] <https://pl.rateyourmusic.com/artist/teatr-muzyczny-roma> [dostęp 1.04.2024] oraz w latach 1981–2003 artystka Warszawskiej Opery Kameralnej, zob. *Barbara Tadaejewska* [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/12847/barbara-tadaejewska> [dostęp 1.04.2024].

Fot. 31. Podpis „Tadajewska” [w:] P. Čajkovskij, *Dama pikowa*....

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47533; sygn.: 78(0.068) Czajk P – Damap-III/Liz.

Zdjęcie: M. Walkusz

- pieczęć: „L. Briesemeister”⁴⁴ (Fot. 32)

Fot. 32. Pieczęć: „L. Briesemeister, Warszawa [w:] S. Moniuszko, *Recitativo i Romans Neali* z opery Paria : solo sopran z orkiestrą : głos solowy z fortepianem / St. Moniuszko ; słowa polskie J. Chęcińskiego, słowa włoskie Wł. Millera. – Warszawa : Wydawnictwo Sekcji Imienia Moniuszki Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego ; skład główny w Warszawie u Gebethnera i Wolffa, [1913].

Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47724, sygn.: 78(0.068) Moniu S – Paria 1/Nea.

Zdjęcie: M. Walkusz

44 Chodzi albo o Leona Briesemeistera (daty życia nieznane), dyrektora finansowego spółki akcyjnej „M. Arct”, zob. K. Dąbrowski, *Źródła normatywne do dziejów izb przemysłowo-handlowych na ziemiach polskich (1918–2014)*, Ryki 2015, [online] <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/7707/%C5%B9%C3%B3%C5%82a%20normatywne%2C%20oprac.%20D%C4%85browski%2C%202015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp 15.10.2023], s. 159, albo o Leopolda Briesemeistera, cukiernika omówionego wyżej.

- pieczętka „Stanisław Dąbrowski, prof. Państwowej Szkoły Muzycznej w Warszawie”⁴⁵ (Fot. 33)

Fot. 33. Pieczętka „Stanisław Dąbrowski prof. Państw. Szkoły Muzycznej w Warszawie” [w:] G. Verdi, *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910].
Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G – Travi 2/Ger.
Zdjęcie: M. Walkusz

- podpis „Marian Woźniczko”⁴⁶ (Fot. 26);

Zbiór Mickiewiczówny jako księgozbiór intencjonalny

W biografii Mickiewiczówny czytamy, że Maestra była osobą bardzo skrupulatną i pedantyczną. Każdą rzecz chowała w domu w konkretnych miejscach, zawsze o nich pamiętała i potrafiła precyzyjnie wskazać w przypadku poszukiwań⁴⁷. Dotyczy to również nut. Prowadziła nawet zeszyt wypożyczeń, w którym notowała nazwiska osób oraz ich „stan konta” (Fot. 34 a i b).

45 Być może chodzi o S. Dąbrowskiego zatrudnionego w 1958 r. w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych w Warszawie. Nie wiadomo jednak, czy uczył on w Państwowej Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I st. im. Emila Młynarskiego utworzonej w 1950 r. czy też w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia im. Józefa Elsnera utworzonej z podziału Konserwatorium Warszawskiego na: Państwową Średnią Szkołę Muzyczną i Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w 1946–1947 r. (informacja Gabrieli Woźniackiej z Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych w Warszawie).

46 Marian Woźniczko (1915–1974), śpiewak. Karierę wokalną rozpoczął dopiero po wojnie: w latach 1947–1954 związany był z Operą Poznańską, z którą koncertował m.in. w Poznaniu i w Warszawie, następnie w latach 1954–1961 był solistą Opery Warszawskiej, potem Warszawskiej Opery Kameralnej. Od 1973 r. był pedagogiem Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Łodzi, zob. *Marian Woźniczko*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/17640/marian-wozniczko> [dostęp 15.10.2023]. Mickiewiczówna miała okazję występować z nim na jednej scenie, zob. K.I. Gawęcka, dz. cyt., s. 105.

47 Tamże, s. 459.

Źródło: Biblioteka aMuz, egzemplarz niezewidencjonowany. Zdjęcie: M. Walkusz.

(1891–1957): trzy z cyklu „6 pieśni” oraz jedna z cyklu „Cztery preludia na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu”⁵⁰ (Fot. 35 a i b). W grupie tej znajdują się również „niepasujące”, nieulożone w cykle pieśni; być może po uzupełnieniu katalogu przez muzykalnia spoza Warszawy, wyłoni się bardziej zrozumiały układ druków.

Fot. 35 a i b. Przykłady nut wydanych w cyklach w grupie I. Zdjęcie: M. Walkusz

50 I. Białkiewiczówna, *Cztery preludia na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu*. No. 1. Preludum *Czy ci tak źle...*, muzyka Ireny Białkiewiczówny, Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [po 1922] (Warszawa : Lit. J. Konarszewski i J. Mękowski w Warszawie). Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 46217; sygn.: 78(0.068) Białk I – 4 Prelu/1.

W grupie XV znajdują się walce Andrzeja Lewandowskiego (1889–1951): XV/1 – *Carissima* – stary walc⁵¹, XV/2 – *Lena* : walc na fortepian⁵², XV/24 – *Najmłodszy walc*⁵³ (Fot. 36).

Fot. 36. Walce A. Lewandowskiego w grupie XV. Zdjęcie: M. Walkusz

51 A. Lewandowski, *Carissima* : stary walc, muzyka A. Lewandowskiego ; słowa Zbigniew Drabik, Warszawa: Wydawnictwo Muzyczne Arcta, cop. 1948. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47511; sygn. 784.3 Lewan A – Stary.

52 Tenże, *Lena* : walc na fortepian, muz. A. Lewandowski, Warszawa: Wydawnictwo Muzyczne S. Arcta, copyright 1951 ([Miejsce nieznane]: Szytych. W. Lewandowski). Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47512; sygn. 786.2 Lewan A – Lena.

53 Tenże, *Najmłodszy walc*, muzyka: Adam Lewandowski ; słowa: Ola Obarska, Warszawa: Wydawnictwo Muzyczne S. Arcta, cop. 1950. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47580; sygn. 784.3 Lewan A – Najmł.

W grupie XVIII natomiast znajduje się cykl „Drugi śpiewnik na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu” Mieczysława Karłowicza (1876–1909), XVIII/1 – nr 6, *Przed nocą*⁵⁴; XVIII/34 – nr 4, *Na spokojnem, ciemnem morzu...*⁵⁵; XVIII/35 – nr 1, *Mów do mnie jeszcze*⁵⁶ (Fot. 37).

Fot. 37. Pieśni Karłowicza z cyklu „Drugi Śpiewnik” w grupie XVIII.
Zdjęcia: M. Walkusz

Pod numerem XVIII/36 znajduje się jeszcze jedna pieśń Karłowicza (już spoza „Drugiego śpiewnika”): *Na Anioł Pański*⁵⁷. Oprócz wymienionych pieśni również i w tej grupie znajdują się utwory „niepasujące”. Spośród pozostałych grup jedynie z XVII udało się skompletować cztery druki, jednak w żaden sposób nie można połączyć tych dzieł w ramach konkretnej kategorii, gdyż

54 M. Karłowicz, *Drugi śpiewnik* op. 3. No. 6, *Przed nocą* : na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, ułożył Mieczysław Karłowicz ; słowa Z. Kasińskiego, Warszawa: nakładem Michała Arcta, [1898]. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47541; sygn. 78(0.068) Karło M – 2 Śpiew 3/6.

55 Tenże, *Drugi śpiewnik* op. 3. No. 4, *Na spokojnem, ciemnem morzu...* : na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, ułożył Mieczysław Karłowicz, słowa K. Tetmajera (Zamyślenia XII), Warszawa : nakładem Michała Arcta, [1898]. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47542; sygn. 78(0.068) Karło M – 2 Śpiew 3/4.

56 Tenże, *Drugi śpiewnik* op. 3. No. 1, *Mów do mnie jeszcze [...]*, [pieśń] op. 3 nr 1 na jeden głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, poezja Kazimierza Tetmajera, Warszawa: nakładem Michała Arcta, [1898]. Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47721; sygn.: 78(0.068) Karło M – Mówdo.

57 Tenże, *Na Anioł Pański* : (wydanie trzecie) : melodeklamacja, M. Karłowicz ; poezja K. Tetmajera, Warszawa: skład główny Gebethner i Wolff, [między 1925 i 1929] (Warszawa: Piotr Laskauer). Źródło: Biblioteka aMuz, nr inw. N 47722; sygn. 78(0.068) Karło M – Naani.

nawet jeśli trzy z nich można zakwalifikować do muzyki lżejszej i estradowej (wskazują na to dwie pierwsze serie wydawnicze: XVII/28 – Karol Szymanowski (1882–1937): *Daleko został cały świat*, nuty wydane w serii „Muzyczna Biblioteka Estradowa”; XVII/17a – *Barkarola* Jana Galla (1856–1912) z wydana w serii „Primadonna Album : Wybór Pieśni i Piosenek Wykonywanych z Wielkim Powodzeniem na Koncertach w Teatrach i Kabaretach”; XVII/9 – Lucjan Marczewski (1879–1935): *Na ust koralu* w serii „Lira – Zbiór Kompozytorów Polskich na Jeden lub Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu”), tak z kolei pieśń Fryderyka Chopina (1810–1849) *Moja pieśniczka* (XVII/27) już do tej kategorii nie pasuje i pozostaje jedynie wnioskować, że Mickiewiczówna zaliczała tę pieśń do muzyki lekkiej, idealnej do wykonania na kameralnych koncertach.

Podsumowanie

Kolekcja *varsavianów* muzycznych gromadzona najpierw przez A. Sari, następnie przez J. de Larzac i H. Mickiewiczównę to bogactwo wpisów i pieczętek własnościowych. Zbiór zawiera przegląd publikacji najważniejszych warszawskich wydawców przełomu XIX i XX w. oraz kilkanaście przykładów wydawnictw międzywojennych i powojennych, aż do lat 80. XX w. Analiza proveniencyjna kolekcji stanowi połączenie badań muzykologicznych, bibliologicznych i bibliotekarskich.

Powyższe zestawienia świadczą o tym, że Mickiewiczówna kolekcjonowała nuty w sposób systematyczny, uzupełniając ponumerowane kategorie w miarę przybywania nut. W niewymienionych w artykule grupach znajdują się jeden lub dwa tytuły, trudno więc je jednoznacznie scharakteryzować. Odtworzenie pełnej biblioteczki nutowej Mickiewiczówny to temat wymagający dalszych badań.

Wnikliwa charakterystyka wpisów proveniencyjnych znalezionych w poszczególnych egzemplarzach pozwala na ustalenie drogi, jaką przebyły druki od wydawcy aż do rąk Mickiewiczówny, zrozumienie procesu kształtowania tego księgozbioru oraz na poznanie kolejnego znaczenia poszczególnych utworów kolekcji, jako zbioru utworów ważnych tak dla nadawców, jak i odbiorców wpisów – artystów wykonujących dzieła na scenach oraz osób być może będących melomanami czynnie uczestniczącymi w ówczesnym życiu kulturalnym.

Bibliografia

Źródła:

- [*Katalogi księgarskie*], Szadkowski K. Skład Nut, Warszawa: Szadkowski K. Skład Nut, [1945–1950].
- „Kurier Warszawski” R. 107 (1927) nr 118, z dnia 1 V 1927, s. 10.
- „Życie Warszawy” 1982 nr 276, z dnia 6 XII 1982.
- Katalog nut Księgarni, Składu Nut i Czytelni Kuncewicza i Hofmana*, Warszawa: Księgarnia, Skład Nut i Czytelnia Kuncewicza i Hofmana, 1928.
- Księgarnia i skład Nut Muzycznych w Kaliszu Henryka Hurtig Ulica Warszawska No[numero] 47* : [ulotka], Kalisz 1873, [w:] Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Biblioteka Cyfrowa, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=25083> [dostęp 25.10.2023].

Opracowania:

- Dąbrowski K., *Źródła normatywne do dziejów izb przemysłowo-handlowych na ziemiach polskich (1918–2014)*, Ryki 2015, [online] <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/7707/%C5%B9r%C3%B3d%C5%82a%20normatywne%2C%20oprac.%20D%C4%85browski%2C%202015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp 15.10.2023].
- Fąfara A., *Cicho! Władek gra*, „Rzeczpospolita” 2020, nr 161 z dnia 11–12 lipca, s. 34–35.
- Fuksiewicz M., *Kuncewicz Mieczysław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 115.
- Gawęcka K.I., *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2022.
- Jaremek M., *Wspomnienie: Helena Maria Hofman-Wolf (1926–2022)* [w:] „Przegląd Dziennikarski”, [online] <https://przegladdziennikarski.pl/wspomnienie-helena-maria-hofman-wolf-1926-2022/> [dostęp 24.10.2023].
- Konarska K., *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 249–250.
- Majewski J.S., *Foksal – nowa odsłona*, „Stolica” 2017 nr 3, s. 8–9.
- Pieczętkowski F., *Münnich Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 614–615.
- Świerczyńska M., *Hurtig Henryk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 345.
- Tadeusiewicz H., Treichel I., *Straty osobowe księgarstwa polskiego w latach 1939–1945*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 1993, nr 4, s. 3–78.
- Treichel I., *I Zjazd Księgarzy Polskich. Warszawa, 9–10 sierpnia 1907*, „Przegląd Biblioteczny” 1982, R. 50, z. 3/4, s. 263–271.

Walkusz M., *Warszawskie druki muzyczne wydane w latach 1875–1918, przechowywane w gdańskich bibliotekach*, rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem dr. hab. Jacka Puchalskiego, Warszawa 2019.

Żebrowska Z., *Friedlein Daniel Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 233–234.

Strony internetowe:

„Krajobraz warszawski” 2013 nr 147, s. 4, [online] https://architektura.um.warszawa.pl/documents/12025039/22479504/KW_147_S.pdf/abcec90a-eb9b-2578-e7ee-e0afe73018d9?t=1634497946219 [dostęp 12.10.2023].

Barbara Tadajewska, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/12847/barbara-tadajewska> [dostęp 1.4.2024].

Faust, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/sztuki/1886/faust> [dostęp 15.10.2023].

Macnez, Umberto, [w:] *Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki*, [online] https://biblioteka-piosenki.pl/osoby/Macnez_Umberto [dostęp 13.10.2023].

Maria Bielecka-Machlejd, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2, s. 43.

Marian Woźniczko, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego* [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/17640/marian-wozniczko> [dostęp 15.10.2023].

Maruszewska A., *O wydaniach RETOR-a i wszystkich późniejszych...*, [w:] *Pokrewne dusze. Świat L.M. Montgomery w Polsce*, [online] <https://pokrewne-dusze-maud.blogspot.com/2017/02/o-wydaniach-retor-i-wszystkich.html?sc=1698319905662#c6453007696667882804> [dostęp 26.10.2023].

Michał Ardatti, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19075/michal-ardatti> [dostęp 15.10.2023].

Robert Sauk, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <https://encyklopediateatru.pl/osoby/5477/robert-sauk> [dostęp 23.10.2023].

Teatr Muzyczny Roma, [online] <https://pl.rateyourmusic.com/artist/teatr-muzyczny-roma> [dostęp 1.4.2024].

Umberto Macnez (tenor) (Pesaro 1878 – Pesaro 1947), [w:] *Forgotten opera singers*, [online] <https://forgottenoperasingers.blogspot.com/2011/08/umberto-macnez-1878-1947.html> [dostęp 13.10.2023].

